

Zbiór Orzeczeń

OPINIA RZECZNIKA GENERALNEGO
NILSA WAHLA
przedstawiona w dniu 16 stycznia 2018 r.¹

Sprawa C-483/16

Zsolt Sziber
przeciwko
ERSTE Bank Hungary Zrt

[wniosek o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym złożony przez Fővárosi Törvényszék (sąd stołeczny w Budapeszcie, Węgry)]

Ochrona konsumentów – Nieuczciwe warunki w umowach konsumenckich – Umowy o kredyt denominowany w walucie obcej – Ustawodawstwo krajowe dodające wymogi proceduralne przy zaskarżaniu nieuczciwego charakteru warunków w umowach konsumenckich

1. Niniejsza sprawa jest kolejną z serii spraw dotyczących umów kredytów konsumenckich denominowanych w walutach obcych, które w przeszłości były zawierane w wielu państwach członkowskich, w tym na Węgrzech.
2. W gruncie rzeczy sprawa ta stanowi kontynuację wyroku Trybunału z dnia 30 kwietnia 2014 r., Kásler i Káslerné Rábai (zwany dalej „wyrokiem Kásler”) ². Sąd odsyłający zwraca się do Trybunału o wyjaśnienie w szczególności, czy ustawodawstwo krajowe przyjęte przez władze węgierskie w następstwie wyroku Kásler jest zgodne z dyrektywą 93/13/EWG w sprawie nieuczciwych warunków w umowach konsumenckich ³.

I. Ramy prawne

A. Prawo Unii

3. Artykuł 7 ust. 1 dyrektywy 93/13 stanowi:

„Zarówno w interesie konsumentów, jak i konkurentów, państwa członkowskie zapewnią stosowne i skuteczne środki mające na celu zapobieganie stałemu stosowaniu nieuczciwych warunków w umowach zawieranych przez sprzedawców i dostawców z konsumentami”.

¹ Język oryginału: angielski.

² Sprawa C-26/13, EU:C:2014:282. W innych sprawach dotyczących umów kredytu konsumenckiego denominowanych w walutach obcych zob. wyroki: z dnia 26 lutego 2015 r., Matej, C-143/13, EU:C:2015:127; z dnia 20 września 2017 r., Andriuc i in., C-186/16, EU:C:2017:703. Zobacz także moja opinia w sprawie Gavrilescu, C-627/15, EU:C:2017:690.

³ Dyrektywa Rady z dnia 5 kwietnia 1993 r. w sprawie nieuczciwych warunków w umowach konsumenckich (Dz.U. 1993, L 95, s. 29).

B. Prawo węgierskie

1. Ustawa IV z 1959 r. kodeks cywilny

4. Paragraf 239/A ust. 1 A Polgári Törvénykönyvről szóló 1959. évi IV. törvény (ustawy IV z 1959 r. kodeks cywilny), obowiązującej do dnia 14 marca 2014 r., stanowił:

„Strony mogą wnieść pozew o unieważnienie umowy lub któregokolwiek z warunków umowy (nieważność częściowa), bez konieczności wnoszenia tym samym o zastosowanie skutków takiej nieważności”.

2. Ustawa V z 2013 r. kodeks cywilny

5. Paragraf 6:108 A Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény (ustawy V z 2013 r. kodeks cywilny), obowiązującej od dnia 15 marca 2014 r., stanowi:

„1. Żadne prawo nie może być oparte na nieważnej umowie, nie można też żądać wykonania takiej umowy. Sąd, na odpowiedni wniosek jednej ze stron, określa pozostałe skutki prawne nieważności w granicach przepisów dotyczących przedawnienia i nabycia prawa własności przez zasiedzenie.

2. Strony mogą wnieść pozew o unieważnienie umowy, bez konieczności wnoszenia tym samym o zastosowanie skutków takiej nieważności.

3. Sąd może rozstrzygnąć w przedmiocie skutków prawnych nieważności odchodząc od żądań stron, lecz nie może zastosować rozstrzygnięcia, któremu sprzeciwiają się obydwie strony”.

3. Ustawa DH1

6. Paragraf 1 ust. 1 a Kúriának a pénzügyi intézmények fogyasztói kölcsönszerződéseire vonatkozó jogegységi határozatával kapcsolatos egyes kérdések rendezéséről szóló 2014. évi XXXVIII. törvény (ustawy XXXVIII z 2014 r. regulującej niektóre kwestie związane z orzeczeniem wydanym przez Kúria w celu ujednoczenia orzecznictwa dotyczącego umów kredytu zawieranych przez instytucje kredytowe z konsumentami, zwanej dalej „ustawą DH1”) stanowi:

„[N]iniejszą ustawę stosuje się do umów kredytu zawartych z konsumentami między dniem 1 maja 2004 r. i dniem wejścia w życie tej ustawy. Przy stosowaniu niniejszej ustawy »kredyt konsumencki« oznacza każdą umowę kredytu lub pożyczki lub umowę leasingu finansowego, dla której podstawą jest waluta obca (odnoszącą się do waluty obcej lub denominowaną w walucie obcej i spłacaną w forintach) lub forint, zawartą pomiędzy instytucją finansową a konsumentem, jeżeli obejmuje ona standardowe warunki umowy lub jakiegokolwiek warunki, które nie były indywidualnie negocjowane, zawierające klauzule, o których mowa w § 3 ust. 1 lub § 4 ust. 1”.

7. Zgodnie z § 3 tej ustawy:

„1. W konsumenckich umowach kredytu są nieważne – z wyjątkiem warunków umownych negocjowanych indywidualnie – te warunki, na podstawie których instytucja kredytowa przy uruchomieniu środków przeznaczonych na nabycie rzeczy będącej przedmiotem kredytu lub leasingu postanawia zastosować kurs kupna, a przy spłacie długu – kurs sprzedaży lub kurs wymiany odmienny od kursu ustalonego przy uruchomieniu środków.

2. Zamiast nieważnego warunku, o którym mowa w ust. 1 [...], stosuje się, zarówno w odniesieniu do uruchomienia środków, jak i do ich spłaty (w tym spłaty rat wszystkich kosztów, opłat i prowizji ustalonych w walucie obcej), urzędowy kurs wymiany ustalony przez Magyar Nemzeti Bank [narodowy bank węgierski] dla danej waluty”.

8. Paragraf 4 ustawy DH1 stanowi:

„1. W odniesieniu do umów kredytu zawieranych z konsumentami przewidujących możliwość jednostronnej zmiany umowy, za nieuczciwe uważa się warunki takiej umowy – z wyjątkiem warunków negocjowanych indywidualnie – umożliwiające jednostronne zwiększenie odsetek lub jednostronne zwiększenie opłat i prowizji.

2. Warunek umowny, o którym mowa w ust. 1, jest nieważny, jeżeli instytucja kredytowa nie wytoczyła w terminie wyznaczonym w § 8 ust. 1 powództwa przed sądem cywilnym lub jeżeli sąd oddalił powództwo lub umorzył postępowanie, chyba że, w wypadku warunku umownego, można wszcząć postępowanie sądowe przewidziane w § 6 ust. 2, ale postępowanie nie zostało wszczęte lub zostało wszczęte, lecz sąd nie stwierdził nieważności warunku umownego na podstawie ust. 2a.

2a. Warunek umowny, o którym mowa w ust. 1, jest nieważny, jeżeli sąd stwierdził jego nieważność na podstawie ustawy szczególnej o rozliczaniu rachunków w postępowaniu sądowym wszczętym z powództwa organu nadzoru w interesie publicznym.

3. W wypadkach, o których mowa w ust. 2 i 2a, instytucja kredytowa powinna dokonać rozliczenia rachunków z konsumentem na zasadach określonych ustawą szczególną”.

4. Ustawa DH2

9. Paragraf 37 A [Kúriának a] pénzügyi intézmények fogyasztói kölcsönszerződéseire vonatkozó jogegységi határozatával kapcsolatos egyes kérdések rendezéséről szóló 2014. évi XXXVIII. törvényben rögzített elszámolás szabályairól és egyes egyéb rendelkezésekről szóló 2014. évi XL. Törvény (ustawy XL z 2014 r. o zasadach stosowanych do rozliczania rachunków przewidzianych w ustawie XXXVIII z 2014 r. regulującej niektóre kwestie związane z orzeczeniem wydanym [przez Kúria] w celu ujednoczenia orzecznictwa dotyczącego umów kredytu zawieranych przez instytucje kredytowe z konsumentami i o niektórych innych przepisach, zwanej dalej „ustawą DH2”) stanowi:

„1. W odniesieniu do umów wchodzących w zakres stosowania niniejszej ustawy strony mogą żądać, aby sąd unieważnił umowę lub niektóre warunki umowne (zwanej dalej »częściową nieważnością«) – niezależnie od podstaw unieważnienia – jedynie w sytuacji, gdy żądają także określenia skutków prawnych nieważności (a mianowicie stwierdzenia, że umowa jest ważna lub że wywołuje skutki prawne do dnia wydania orzeczenia). W braku takiego żądania i w sytuacji gdy stronie umożliwiono konwalidację powództwa, z czego strona nie skorzystała – powództwo jest niedopuszczalne, a sąd nie może rozpatrzyć sprawy co do istoty. W wypadku gdy strony żądają określenia skutków prawnych nieważności lub nieważności częściowej, powinny także wskazać, jaki skutek prawny powinien zastosować sąd. W odniesieniu do stosowania skutków prawnych strony powinny przedstawić wyraźne, wyrażone liczbowo żądanie, obejmujące także rozliczenie rachunków pomiędzy stronami.

2. Biorąc pod uwagę ust. 1, należy, w odniesieniu do umów wchodzących w zakres stosowania niniejszej ustawy, na podstawie § 239/A ust. 1 [kodeksu cywilnego z 1959 r.] lub na podstawie § 6:108 ust. 2 [kodeksu cywilnego z 2013 r.] odrzucić powództwo jako niedopuszczalne, bez konieczności wzywania stron, lub umorzyć zawisłe postępowanie wszczęte w celu unieważnienia lub stwierdzenia częściowej nieważności umowy, pod warunkiem że spełnione są wymogi przewidziane niniejszą ustawą. Nie ma podstaw do odrzucenia powództwa jako niedopuszczalnego bez konieczności

wzywania stron lub do umorzenia postępowania, w sytuacji gdy strona oprócz żądania unieważnienia lub stwierdzenia częściowej nieważności umowy przedstawiła inne żądanie w tym samym postępowaniu; w takim wypadku należy uznać, że nie podtrzymuje ona żądania unieważnienia umowy. Należy postąpić w ten sposób także w postępowaniach ponownie podjętych w następstwie zawieszenia.

3. Jeżeli w zawisłym postępowaniu nie ma już podstaw do odrzucenia powództwa jako niedopuszczalnego bez konieczności wzywania stron, należy umorzyć postępowanie, w sytuacji gdy strona w swym powództwie (lub ewentualnie w powództwie wzajemnym) w terminie 30 dni od doręczenia wezwania do konwalidacji powództwa skierowanego przez sąd nie żąda określenia skutków prawnych unieważnienia lub częściowej nieważności umowy i nie wskazuje skutków prawnych, których zastosowania żąda. Nie ma podstaw do umorzenia postępowania, w sytuacji gdy strona oprócz żądania unieważnienia lub stwierdzenia częściowej nieważności umowy przedstawiła inne żądanie w tym samym postępowaniu; w takim wypadku należy uznać, że nie podtrzymuje ona żądania unieważnienia umowy”.

10. Zgodnie z § 37/A tej ustawy „sąd przy określaniu skutków prawnych nieważności, stosując przepisy w dziedzinie rozliczania rachunków przewidziane niniejszą ustawą – opierając się na danych ze sprawdzonego rozliczania rachunków na podstawie §38 ust. 6 – ustali obowiązek zapłaty przez strony”.

11. Na podstawie § 38 ust. 6 ustawy DH2 rozliczenia rachunków uznaje się za sprawdzone, jeżeli:

- „a) w terminie wyznaczonym niniejszą ustawą konsument nie złożył zażalenia do instytucji kredytowej w celu zakwestionowania dokonanego rozliczania rachunków lub nie złożył reklamacji na podstawie twierdzenia, że instytucja kredytowa nie dokonała takiego rozliczania rachunków;
- b) w terminie wyznaczonym niniejszą ustawą konsument nie wszczął postępowania przed Pénzügyi Békéltető Testület [węgierskim organem pojednawczym w dziedzinie finansowej];
- c) w terminie wyznaczonym niniejszą ustawą konsument lub instytucja kredytowa nie wszczęli postępowania niesądowego, o którym mowa w § 23 ust. 1, lub postępowania sądowego, o którym mowa w § 23 ust. 2 niniejszej ustawy;
- d) decyzja kończąca postępowanie niesądowe, o którym mowa w § 23 ust. 1 wszczęte przez konsumenta lub instytucję kredytową, lub orzeczenie kończące postępowanie sądowe, o którym mowa w § 23 ust. 2 z powództwa konsumenta lub instytucji kredytowej, stało się prawomocne”.

5. Ustawa DH3

12. Na podstawie § 3 ust. 1 Az egyes fogyasztói kölcsönszerződések devizanemének módosulásával és a kamatszabályokkal kapcsolatos kérdések rendezéséről szóló 2014. évi LXXVII. törvény (ustawy LXXVII z 2014 r. o uregulowaniu kwestii związanych ze zmianą waluty, w której są denominowane umowy kredytu zawierane z konsumentami i z przepisami dotyczącymi odsetek, zwanej dalej „ustawą DH 3”) „umowy kredytu zawierane z konsumentami zostaną zmienione z mocy prawa zgodnie z niniejszą ustawą”.

13. Zgodnie z § 10 tej ustawy:

„W odniesieniu do konsumenckich umów kredytu hipotecznego w walucie obcej i do konsumenckich umów kredytu hipotecznego opartych na walucie obcej instytucja kredytowa będąca wierzycielem jest zobowiązana w terminie, którym dysponuje w celu zastosowania się do obowiązku rozliczania rachunków zgodnie z [ustawą DH2], do przekształcenia całej wierzytelności istniejącej na podstawie konsumenckiej umowy kredytu hipotecznego w walucie obcej lub konsumenckiej umowy kredytu

hipotecznego opartej na walucie obcej lub wynikającej z takiej umowy, ustalonej na podstawie rozliczania rachunków dokonanego zgodnie z ustawą o rozliczaniu rachunków (włącznie z odsetkami, opłatami, prowizjami i kosztami fakturowanymi w walucie obcej) w kredyt denominowany w forintach (zwane dalej »przeliczeniem na forinty«). W celu dokonania takiego przeliczenia zastosuje ona kurs wymiany korzystniejszy dla konsumenta w dniu odniesienia, spośród dwóch poniższych:

- a) średni kurs wymiany waluty urzędowo ustalony przez narodowy bank węgierski w okresie od 16 czerwca 2014 r. do 7 listopada 2014 r.; lub
- b) kurs wymiany waluty urzędowo ustalony przez narodowy bank węgierski w dniu 7 listopada 2014 r.”.

14. Paragraf 15/A tej ustawy stanowi:

„1. W zawisłych postępowaniach wszczętych w celu unieważnienia zawartej z konsumentem umowy kredytu (lub stwierdzenia jej częściowej nieważności) lub w celu określenia skutków prawnych unieważnienia należy stosować ustalone niniejszą ustawą zasady dotyczące przeliczania na forinty także do kwoty wierzytelności konsumenta wynikającej z umowy kredytu w walucie obcej lub z umowy kredytu opartej na walucie obcej, ustalonej na podstawie rozliczania rachunków dokonanego zgodnie z [ustawą DH2].

2. Kwota spłat dokonanych przez konsumenta do dnia wydania orzeczenia zmniejsza kwotę wierzytelności konsumenta ustalonej w forintach w dniu odniesienia w celu dokonania rozliczania rachunków.

3. W wypadku gdy zawarta z konsumentem umowa kredytu zostanie uznana za ważną, należy ustalić zgodnie z niniejszą ustawą szczególne prawa i obowiązki stron umowne wynikające z rozliczania rachunków dokonanego zgodnie z [ustawą DH 2]”.

II. Okoliczności faktyczne, postępowanie i pytania prejudycjalne

15. W dniu 7 maja 2008 r. Zsolt Sziber wraz z Móniką Szeder zawarli z ERSTE Bank Hungary Zrt. (zwanym dalej „ERSTE Bank”) jako konsumenci umowę kredytu denominowanego we frankach szwajcarskich, wypłaconego i spłacanego w forintach, oraz załączoną do umowy kredytu umowę hipoteczną na nieruchomości. Umowa kredytu stanowiła, że do ustalenia rat spłaty kredytu zastosowanie znajduje kurs sprzedaży, natomiast przy uruchomieniu środków były one przeliczone na forinty po kursie kupna. Umowa przewidywała także prawo instytucji kredytowej do jednostronnej zmiany umowy (przez zwiększenie odsetek, prowizji i opłat).

16. Zsolt Sziber uznał umowę za niezgodną z prawem i wniósł skargę do Fővárosi Törvényszék (sądu stołecznego w Budapeszcie, Węgry). W swoim pozwie, następnie zmienionym, Z. Sziber twierdził przede wszystkim, że umowa jest nieważna w całości z szeregu następujących powodów: i) ze względu na to, że nie zawierała kwot poszczególnych rat, a w szczególności kwoty kapitału i odsetek, skutkiem czego dotyczyła świadczenia niemożliwego; ii) ponieważ nie można wpłacić kwoty w walucie obcej na rachunek kredytowy w forintach; iii) ponieważ w umowie nie sprecyzowano kursu wymiany stosowanego do przeliczenia na walutę obcą; iv) ponieważ instytucja kredytowa nie przeprowadziła badania wypłacalności dłużnika, w tym między innymi ze względu na ryzyko kursowe, oraz v) ponieważ konsument nie mógł dokonać oceny zakresu ryzyka kursowego na podstawie niejasnej i niezrozumiałej informacji, jaka została mu przedstawiona.

17. Tytułem żądania ewentualnego Z. Sziber wniósł o stwierdzenie, że tylko niektóre warunki umowne są nieuczciwe, co powoduje ich nieważność. W szczególności powód twierdzi, że warunek wymieniony w pkt VII.2 umowy jest nieuczciwy w zakresie, w jakim konsument, który nie uzyskał jasnej i zrozumiałej informacji dotyczącej wielkości ryzyka kursowego, nie mógł dokonać prawidłowej oceny zakresu tego ryzyka. Warunek wymieniony w pkt VIII.13 umowy jest zdaniem powoda nieuczciwy, ponieważ ustanawia możliwość, by komunikat bankowy stał się częścią umowy, przyznając tym samym bankowi prawo do uzupełniania umowy, co wprowadza nierównowagę kontraktową w zakresie praw i obowiązków stron. Zsolt Sziber twierdzi także, że warunki wymienione w pkt II.1 (ustalenie rat zgodnie z danymi wymienionymi w komunikacie bankowym), pkt III.2 (stopa procentowa i jej stopień zmienności) i pkt III.3 (prawo do zwiększenia odsetek) mają nieuczciwy charakter, a zatem są nieważne.

18. Wskazując na powyższe, Z. Sziber twierdzi, że nie był w stanie dokonać oceny wielkości ryzyka kursowego. Ponadto podnosi on, że nieuczciwy charakter warunków dotyczących i) obliczania rat zgodnie z komunikatem banku, ii) stopy procentowej i stopnia jej zmienności oraz iii) prawa do zwiększenia odsetek – powoduje nieważność tych warunków.

19. Już po wszczęciu postępowania zmienione zostały niektóre właściwe przepisy krajowe oraz wprowadzone zostały dodatkowe zasady. W istocie przed sądami węgierskimi toczyło się wiele podobnych lub takich samych spraw jak sprawa wniesiona przez Z. Szibera. W dniu 16 czerwca 2014 r., uwzględniając wyrok Trybunału w sprawie Kásler⁴, Kúria (sąd najwyższy, Węgry) stwierdził, że pewne warunki w umowach kredytu konsumenckiego mają nieuczciwy charakter. Jednakże Kúria (sąd najwyższy) nie uznał tych umów za nieważne, uznając, że pewne warunki umowne mogą zostać zmienione. W szczególności stwierdził on, że kursy kupna i sprzedaży stosowane jako kursy wymiany w przypadku kredytów denominowanych w walutach obcych powinny zostać zastąpione przez kurs wymiany waluty urzędowo ustalony przez narodowy bank węgierski. Nadwyżki zapłacone w przeszłości przez konsumentów powinny zostać zwrócone przez instytucje kredytowe⁵.

20. Biorąc pod uwagę, że zawieranie umów kredytu denominowanych w walutach obcych było powszechną praktyką, prawodawca węgierski postanowił skodyfikować orzecznictwo Kúria (sądu najwyższego) i przyjął szczególne przepisy proceduralne mające na celu uwzględnienie skutków tego orzecznictwa. W szczególności przyjęto wtedy ustawy DH1, DH2 i DH3, o których mowa w pkt 6–14 powyżej (zwane dalej „odnośnymi przepisami krajowymi”).

21. W świetle nowych ram prawnych sąd krajowy uznał, że w niniejszej sprawie stosowanie przez ERSTE Bank kursu sprzedaży dla przeliczenia rat spłaty kredytu oraz uprawnienie banku do jednostronnego uzupełniania umowy są nieważne. Kwoty wpłacone na mocy tych warunków umowy do ERSTE Bank przez Z. Szibera były zatem nienależne i podlegają zwrotowi. Ponadto w zakresie innych roszczeń sąd krajowy wezwał Z. Szibera do uzupełnienia pozwu zgodnie z § 37 ustawy DH2. Zsolt Sziber nie zareagował na to wezwanie.

4 Wyrok z dnia 30 kwietnia 2014 r., Kásler i Káslerné Rábai (C-26/13, EU:C:2014:282).

5 Orzeczenie 2/2014, PJE, Magyar Közlöny, 2014, nr 91.

22. Ze względu na to, że Z. Sziber nie wprowadził zmian w pozwie, Fővárosi Törvényszék (sąd stołeczny w Budapeszcie, Węgry) stwierdził, że nie może orzec co do pozostałych materialnych aspektów sprawy. Zgodnie z § 37 ustawy DH2 sprawa powinna podlegać umorzeniu. Jednakże powziawszy wątpliwości co do prawidłowej wykładni określonych przepisów prawa Unii i zgodności pewnych przepisów krajowych z tymi przepisami, sąd ten postanowieniem z dnia 29 sierpnia 2016 r. zawiesił postępowanie i zwrócił się do Trybunału z następującymi pytaniami prejudycjalnymi:

- „1) Czy następujące przepisy prawa Unii, a mianowicie [art. 169 TFUE], art. 38 Karty praw podstawowych Unii Europejskiej (zwanej dalej „kartą”) [...]; art. 7 ust. 1 i 2 dyrektywy [93/13] w związku z art. 8 tej dyrektywy oraz motywem 47 dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady 2008/48/WE z dnia 23 kwietnia 2008 r. w sprawie umów o kredyt konsumencki oraz uchylającej dyrektywę Rady 87/102/EWG należy interpretować w ten sposób, że przepisy te stoją na przeszkodzie uregulowaniu krajowemu (i stosowaniu tego uregulowania) ustanawiającemu dodatkowe wymogi na szkodę strony postępowania (powoda lub pozwanego), która w okresie pomiędzy dniem 1 maja 2004 r. a dniem 26 lipca 2014 r. zawarła jako konsument umowę o kredyt zawierającą nieuczciwy warunek umowy pozwalający na jednostronne podwyższenie odsetek, opłat lub prowizji albo nieuczciwy warunek umowy obejmujący różnicę pomiędzy kursem sprzedaży a kursem kupna, z uwagi na fakt, że zgodnie ze wspomnianymi dodatkowymi wymogami aby móc skutecznie powołać się przed sądami na prawa wynikające z nieważności wspomnianych umów konsumenckich i w szczególności aby sąd mógł rozpoznać sprawę co do istoty, wprowadza się obowiązek złożenia pisma procesowego w sprawie cywilnej (w szczególności pozwu, zmiany powództwa lub zarzutu nieważności podniesionego przez pozwanego w odpowiedzi na pozew – przeciwko skazaniu konsumenta – lub zmiany tego zarzutu, pozwu wzajemnego lub zmiany tego pozwu wzajemnego) o obowiązkowej treści, podczas gdy druga strona postępowania, która nie zawarła jako konsument umowy o kredyt lub zawarła w tym samym okresie jako konsument umowę o kredyt odmiennego od wyżej wymienionego rodzaju, nie jest zobowiązana do złożenia takiego pisma o określonej treści?
- 2) Zarówno w sytuacji gdy Trybunał udzieli odpowiedzi twierdzącej, jak i gdy udzieli odpowiedzi przeczącej na pierwsze pytanie, sformułowane bardziej ogólnie niż pytanie drugie – czy przepisy prawa Unii wskazane w pytaniu pierwszym należy interpretować w ten sposób, że stoją one na przeszkodzie temu, aby następujące obowiązkowe wymogi dodatkowe [lit. a)–c)] znajdowały zastosowanie do strony postępowania, która jako konsument zawarła umowę o kredyt, określoną w pytaniu pierwszym:
- a) pismo procesowe (pозew, zmiana powództwa lub zarzut nieważności podniesiony przez pozwanego w odpowiedzi na pozew – przeciwko skazaniu konsumenta – lub zmiana tego zarzutu, pozew wzajemny lub zmiana tego pozwu wzajemnego), które w postępowaniu sądowym powinna złożyć strona postępowania (powód lub pozwany) zawierająca jako konsument umowę o kredyt określoną w pytaniu pierwszym, jest dopuszczalne, to znaczy może zostać zbadane co do istoty, tylko w sytuacji gdy w takim piśmie procesowym strona postępowania nie żąda wyłącznie, by sąd stwierdził częściową lub całkowitą nieważność umowy o kredyt konsumencki, określonej w pytaniu pierwszym, ale żąda także, aby sąd zastosował skutki prawne całkowitej nieważności, podczas gdy druga strona postępowania, która nie zawarła jako konsument umowy o kredyt lub zawarła w tym samym okresie jako konsument umowę o kredyt odmiennego od wyżej wymienionego rodzaju, nie jest zobowiązana do złożenia takiego pisma o określonej treści?
- b) pismo procesowe (pозew, zmiana powództwa lub zarzut nieważności podniesiony przez pozwanego w odpowiedzi na pozew – przeciwko skazaniu konsumenta – lub zmiana tego zarzutu, pozew wzajemny lub zmiana tego pozwu wzajemnego), które w postępowaniu sądowym powinna złożyć strona postępowania (powód lub pozwany) zawierająca jako konsument umowę o kredyt określoną w pytaniu pierwszym, jest dopuszczalne, to znaczy może zostać zbadane co do istoty, tylko w sytuacji gdy w takim piśmie procesowym strona

postępowania nie żąda, by sąd oprócz stwierdzenia całkowitej nieważności umowy o kredyt konsumencki, określonej w pytaniu pierwszym, zastosował, wśród skutków prawnych całkowitej nieważności, skutek polegający na przywróceniu sytuacji, która istniała przed zawarciem umowy, podczas gdy druga strona postępowania, która nie zawarła jako konsument umowy o kredyt lub zawarła w tym samym okresie jako konsument umowę o kredyt odmiennego od wyżej wymienionego rodzaju, nie jest zobowiązana do złożenia takiego pisma o określonej treści?

c) pismo procesowe (pozew, zmiana powództwa lub zarzut nieważności podniesiony przez pozwanego w odpowiedzi na pozew – przeciwko skazaniu konsumenta – lub zmiana tego zarzutu, pozew wzajemny lub zmiana tego pozwu wzajemnego), które w postępowaniu sądowym powinna złożyć strona postępowania (powód lub pozwany) zawierająca jako konsument umowę o kredyt określoną w pytaniu pierwszym, jest dopuszczalne, to znaczy może zostać zbadane co do istoty, tylko w sytuacji gdy takie pismo procesowe w odniesieniu do okresu od początku umownego stosunku prawnego do dnia złożenia pozwu obejmuje niezwykle złożone z matematycznego punktu widzenia (określone przepisami krajowymi) rozliczenie, którego należy dokonać także z uwzględnieniem zasad przeliczania na forinty i które to rozliczenie powinno zawierać szczegółowe obliczenia pozycja po pozycji, rachunkowo sprawdzalne, w których wskazano raty wymagalne zgodnie z umową, raty spłacone przez powoda, raty wymagalne, ustalone bez uwzględnienia nieważnego postanowienia, oraz różnicę pomiędzy tymi wartościami i powinno wskazywać w formie łącznej kwoty sumę, jaką strona postępowania zawierająca jako konsument umowę o kredyt, określoną w pytaniu pierwszym, jest jeszcze dłużna instytucji finansowej lub ewentualnie nadpłaconą, podczas gdy druga strona postępowania, która nie zawarła jako konsument umowy o kredyt lub zawarła w tym samym okresie jako konsument umowę o kredyt odmiennego od wyżej wymienionego rodzaju, nie jest zobowiązana do złożenia takiego pisma o określonej treści?

3) Czy przepisy prawa Unii wskazane w pytaniu pierwszym należy interpretować w ten sposób, że naruszenie takich przepisów poprzez ustalenie wyżej wskazanych (w pytaniach pierwszym i drugim) dodatkowych wymogów wiąże się jednocześnie z naruszeniem art. 20, 21 i 47 [karty], z uwzględnieniem także (w części również w pytaniach pierwszym i drugim) faktu, iż, na podstawie wyroków Trybunału: z dnia 5 grudnia 2000 r., Guimont (C-448/98, EU:C:2000:663, pkt 23), z dnia 10 maja 2012 r., Duomo Gpa i in. (C-357/10 do C 359/10, EU:C:2012:283, pkt 28) oraz postanowienia z dnia 3 lipca 2014 r., Tudoran (C-92/14, EU:C:2014:2051, pkt 39) sądy państw członkowskich powinny stosować prawo Unii w dziedzinie ochrony konsumentów także w sytuacjach niemających charakteru transgranicznego, to znaczy o charakterze wyłącznie krajowym; czy też, w zakresie, w jakim umowy o kredyt, których dotyczy pytanie pierwsze, są »umowami o kredyt opartymi na walucie obcej«, należy uznać, że na podstawie tej tylko okoliczności mamy do czynienia ze sprawą o charakterze transgranicznym?».

23. Biorąc pod uwagę, że sąd krajowy uznał, że nie może rozstrzygnąć sprawy ze względu na brak aktywności po stronie powoda, Trybunał zwrócił się do niego z pytaniem, czy sprawa nadal pozostaje w toku przed tym sądem. Pismem z dnia 27 października 2016 r. the Fővárosi Törvényszék (sąd stołeczny w Budapeszcie) odpowiedział twierdząco, wyjaśniając, że wynik sprawy (badanie sprawy co do istoty lub odrzucenie powództwa ze względów proceduralnych) zależy od odpowiedzi udzielonych przez Trybunał na skierowane do niego pytania prejudycjalne.

24. W niniejszym postępowaniu pisemne uwagi przedstawili ERSTE Bank, rząd węgierski oraz Komisja. Te same strony zostały wysłuchane podczas rozprawy, która odbyła się w dniu 24 października 2017 r.

III. Analiza

A. W przedmiocie właściwości Trybunału i dopuszczalności

25. Zanim przejdę do istoty sprawy, konieczne jest omówienie kilku kwestii dotyczących właściwości i dopuszczalności.

26. Po pierwsze, początkowy sposób sformułowania wniosku budził wątpliwości co do tego, czy sprawa nadal pozostaje w toku przed sądem odsyłającym, co zgodnie z art. 267 TFUE stanowi niezbędny warunek przedłożenia Trybunałowi pytania prejudycjalnego⁶. Jednakże zgodnie z późniejszymi wyjaśnieniami sądu krajowego, że sprawa jest nadal przed nim zawisła, nie ma moim zdaniem już w tym względzie dalszych wątpliwości.

27. Jednakże, co ważniejsze, pomimo przedstawienia Trybunałowi uwag na piśmie i przeprowadzenia rozprawy, nadal niejasne jest, które przepisy prawa Unii znajdują zastosowanie w postępowaniu przed sądem krajowym.

28. Na początek, w odniesieniu do wykładni przepisów traktatu dotyczących ochrony konsumentów – obecnie art. 169 TFUE – należy wskazać, że przepis ten jest przede wszystkim skierowany do instytucji, organów, urzędów i agencji Unii. Bez wyjaśnienia ze strony sądu krajowego, dlaczego i w jaki sposób przepis ten miałby znaleźć zastosowanie w sytuacji takiej jak sytuacja Z. Szibera, Trybunał nie będzie mógł moim zdaniem dokonać jego użytecznej wykładni. Podobnie bez dodatkowych wyjaśnień ze strony sądu krajowego dotyczących istotności art. 20 (równość wobec prawa), art. 21 (zakaz dyskryminacji), art. 38 (ochrona konsumenta) i art. 47 (prawo do skutecznego środka prawnego i dostępu do bezstronnego sądu) karty w niniejszej sprawie Trybunał nie powinien moim zdaniem podejmować próby rozstrzygnięcia w sprawie tych przepisów.

29. Ponadto dyrektywa 2008/48/WE⁷ nie ma zastosowania w postępowaniu głównym ze względu na to, że jej art. 2 ust. 2 lit. a) stanowi, że dyrektywa nie ma zastosowania wobec umów o kredyt zabezpieczonych hipoteką, co mam miejsce w przypadku umowy zawartej przez Z. Szibera.

30. Wreszcie poważną trudność przedstawia określenie roszczeń opartych na dyrektywie 93/13, której przepisy – co oczywiste – obowiązywały *przed* przyjęciem odnośnych przepisów krajowych, co do których to roszczeń, już *po* wejściu w życie odnośnych przepisów krajowych (i otrzymaniu przez Z. Szibera rozliczenia rachunków przez bank⁸) sąd krajowy będzie musiał rozstrzygnąć w postępowaniu głównym. Również brak aktywności po stronie Z. Szibera, gdy po przyjęciu odnośnych przepisów krajowych sąd odsyłający zwrócił się do niego o wprowadzenie odpowiednich zmian w pozwie, budzi wątpliwości co do dalszego istnienia powództwa opartego na potencjalnym nieuczciwym charakterze warunków umownych.

31. Przede wszystkim jednak odnośne przepisy krajowe znajdują zastosowanie do wszystkich umów kredytu zawartych przez instytucje kredytowe z konsumentami pomiędzy 1 maja 2004 r. a 26 lipca 2014 r., denominowanych w walutach obcych (umowa w walucie obcej lub umowa wypłacona w walucie obcej, której zwrot następuje w forintach) lub w forintach, obejmujących warunki uznane za nieuczciwe lub które mogą być nieuczciwe. Warunki te podlegają uchyleniu (i w odpowiednich

⁶ Zobacz wyrok z dnia 21 kwietnia 1988 r., Pardini, 338/85, EU:C:1988:194, pkt 10, 11. Zobacz także moja opinia w sprawie Gavrilescu, C-627/15, EU:C:2017:690, w szczególności pkt 36–40.

⁷ Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2008/48/WE z dnia 23 kwietnia 2008 r. w sprawie umów o kredyt konsumencki oraz uchylająca dyrektywę Rady 87/102/EWG (Dz.U. 2008, L 133, s. 66).

⁸ Zgodnie z art. 21 ust. 3 ustawy DH3 instytucje kredytowe zobowiązane były przesłać swoim klientom rozliczenia rachunków do dnia 1 lutego 2015 r.

przypadkach zastąpieniu innymi warunkami), a umowy denominowane w walucie obcej podlegają przeliczeniu na umowy denominowane w forintach. Instytucje kredytowe zobowiązane są wysłać konsumentom rozliczenie rachunków określające wynikające z tego konsekwencje finansowe. Kwoty nadpłacone przez konsumentów podlegają zwrotowi na ich rzecz.

32. Na tym tle wydawałoby się, że wprowadzenie odnośnych przepisów krajowych samo w sobie już wywołało oczekiwany przez Z. Szibera skutek w postaci nieważności warunków umownych, które uważał on za nieuczciwe. Spośród jego roszczeń przed sądem krajowym pozostają jedynie te, które wydają się przede wszystkim oparte na przepisach prawa krajowego niezwiązanych z żadnym znajdującym zastosowanie przepisem prawa Unii (w tym, na ile jest to możliwe do ustalenia, na dyrektywie 93/13): twierdzenia dotyczące niewypełnienia przez instytucję kredytową wymogu dotyczącego odpowiedniej oceny kredytu w ramach badania wypłacalności dłużnika, niemożność spłaty rat ze względu na brak określenia ich kwot oraz niemożność wpłaty kwoty w walucie obcej na rachunek prowadzony w forintach.

33. Na tej podstawie wydaje się, że niniejszy wniosek o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym jest niedopuszczalny ze względu na to, że opis okoliczności faktycznych i prawnych nie jest dostatecznie szczegółowy, aby umożliwić Trybunałowi udzielenie użytecznej odpowiedzi zgodnie z art. 267 TFUE.

34. Mając powyższe na uwadze, odniosę się jednak do kwestii merytorycznych podniesionych przez sąd odsyłający, na wypadek, gdyby Trybunał nie zgodził się ze mną co do kwestii proceduralnych omówionych powyżej. W mojej analizie skupię się na zgodności §37 ustawy DH2 z art. 7 ust. 1 dyrektywy 93/13, przyjmując założenie, że pomimo stosowania odnośnych przepisów krajowych Z. Sziber nadal ma w postępowaniu głównym aktualne roszczenia oparte na tej dyrektywie.

B. Co do istoty

1. W przedmiocie pytania pierwszego i drugiego

35. W pytaniach pierwszym i drugim, które można omówić wspólnie, sąd krajowy co do zasady zwraca się o wyjaśnienie, czy art. 7 ust. 1 dyrektywy 93/13 stoi na przeszkodzie przepisom krajowym wprowadzającym wymogi takie jak w § 37 ustawy DH2 dla powództw wnoszonych przez konsumentów, którzy w określonym czasie zawarli umowę kredytu zawierającą nieuczciwe warunki umowne.

36. Przede wszystkim należy mieć na uwadze, że system ochrony ustanowiony na mocy dyrektywy 93/13 opiera się na założeniu, iż konsument jest stroną słabszą niż przedsiębiorca, zarówno pod względem możliwości negocjacyjnych, jak i ze względu na stopień poinformowania⁹. W związku z taką słabszą pozycją konsumenta art. 6 ust. 1 dyrektywy stanowi, że nieuczciwe warunki umowne nie są dla niego wiążące. Przepis ten należy uznać za równoważny z krajowymi przepisami mającymi w ramach krajowego porządku prawnego charakter przepisów bezwzględnie obowiązujących¹⁰. Jest to przepis, który zmierza do zastąpienia ustanowionej przez umowę formalnej równowagi praw i obowiązków stron umowy rzeczywistą równowagą, która przywraca równość stron¹¹.

⁹ Zobacz wyroki: z dnia 14 czerwca 2012 r., Banco Español de Crédito, C-618/10, EU:C:2012:349, pkt 39; z dnia 14 marca 2013 r., Aziz, C-415/11, EU:C:2013:164, pkt 44.

¹⁰ Zobacz wyrok z dnia 21 grudnia 2016 r., Gutiérrez Naranjo i in., C-154/15, C-307/15 i C-308/15, EU:C:2016:980, pkt 54 i przytoczone tam orzecznictwo.

¹¹ Zobacz wyroki: z dnia 14 czerwca 2012 r., Banco Español de Crédito, C-618/10, EU:C:2012:349, pkt 40; z dnia 14 marca 2013 r., Aziz, C-415/11, EU:C:2013:164, pkt 45.

37. Z uwagi na charakter i znaczenie interesu publicznego, jakim jest ochrona konsumentów znajdujących się w słabszej pozycji względem przedsiębiorców, dyrektywa 93/13 zobowiązuje państwa członkowskie, co wynika z jej art. 7 ust. 1 w związku z jej motywem dwudziestym czwartym, do zapewnienia stosownych i skutecznych środków „mających na celu zapobieganie stałemu stosowaniu nieuczciwych warunków w umowach zawieranych przez sprzedawców i dostawców z konsumentami”¹². Jednakże w braku harmonizacji krajowych procedur egzekwowania praw przysługujących konsumentom na podstawie dyrektywy 93/13 zasady określające dopuszczalność roszczeń opartych na zarzucanym nieuczciwym charakterze warunków w umowach konsumenckich należą do wewnętrznego porządku prawnego państw członkowskich na mocy zasady ich autonomii proceduralnej, jednak pod warunkiem, że nie są mniej korzystne niż w przypadku podobnych spraw o charakterze krajowym (zasada równoważności) oraz że nie uniemożliwiają lub nie czynią nadmiernie utrudnionym wykonywania praw przyznanych konsumentom przez prawo Unii (zasada skuteczności)¹³.

38. Na tym tle jasne wydaje się, że na pytania przedłożone w niniejszej sprawie nie można udzielić odpowiedzi w sposób abstrakcyjny, lecz niezbędna jest pogłębiona analiza właściwych przepisów krajowych.

39. Taką analizę zasadniczo najlepiej przeprowadziłby sąd krajowy. Mogą bowiem istnieć takie istotne aspekty przedmiotowych przepisów krajowych, które nie są znane Trybunałowi. Ponadto związki pomiędzy poszczególnymi przepisami i innymi istotnymi przepisami lub zasadami w danym państwie członkowskim mogą nie być dostatecznie jasne dla Trybunału. Tym bardziej jest to możliwe w sprawie takiej jak niniejsza, gdzie – pomimo złożenia przez strony uwag pisemnych i przeprowadzenia rozprawy – nadal brak jest jasności co do pewnych aspektów faktycznych sporu, a także zakresu i znaczenia odnośnych przepisów krajowych.

40. Pomimo to zajmę stanowisko odnośnie do wątpliwości wyrażonych przez sąd odsyłający co do zgodności z dyrektywą 93/13 przepisów takich jak będące przedmiotem postępowania głównego na podstawie przyjętego przez mnie rozumienia właściwych okoliczności faktycznych i prawnych.

41. Moim zdaniem kluczową kwestią w niniejszym postępowaniu jest, czy przepisy krajowe takie jak art. 37 ustawy DH2 zapewniają zgodność z zasadami równoważności i skuteczności.

42. Sąd odsyłający zwraca uwagę Trybunału na pewne szczególne aspekty odnośnych przepisów krajowych. Powództwo o stwierdzenie nieważności nieuczciwych warunków umownych wniesione przez konsumenta jest dopuszczalne (czy też może być rozpatrzone, jeśli sprawa jest już zawisła przed sądem) jedynie wtedy, gdy powód: (i) domaga się zastosowania skutków prawnych związanych z nieważnością umowy, (ii) żąda, by sąd zastosował, wśród skutków prawnych nieważności umowy, skutek polegający na orzeczeniu o ważności lub skuteczności umowy do dnia wydania wyroku, (iii) przedstawia wyraźne, wyrażone liczbowo żądanie, obejmujące także rozliczanie rachunków pomiędzy stronami (warunki te dalej zwane są razem „omawianymi wymogami proceduralnymi”).

43. Sąd krajowy podkreśla, że wymogi te nie muszą być spełnione w przypadku powództwa o stwierdzenie nieważności wnoszonych przez konsumentów działających poza zakresem odnośnych przepisów krajowych, a co więcej, mogą one utrudniać wykonywanie praw konsumentów na podstawie dyrektywy 93/13.

44. Jeżeli tak jest, należałoby odnieść się do kwestii, czy spełnione zostało kryterium równoważności.

¹² Wyrok z dnia 30 kwietnia 2014 r., Kásler i Káslerné Rábai (C-26/13, EU:C:2014:282), pkt 78.

¹³ Zobacz podobnie wyrok z dnia 14 czerwca 2012 r., Banco Español de Crédito, C-618/10, EU:C:2012:349, pkt 46 i przytoczone tam orzecznictwo.

a) Zasada równoważności

45. Należy zatem ustalić, czy odnośne przepisy krajowe są, w sytuacji takiej, jak dotycząca Z. Szibera, *nie mniej korzystne* niż przepisy regulujące dochodzenie podobnych roszczeń na podstawie prawa krajowego. Moim zdaniem porównywalna jest tutaj sytuacja konsumenta, który zawarł umowę kredytu z instytucją kredytową i domaga się stwierdzenia całkowitej lub częściowej nieważności tej umowy na podstawie innej niż § 37 ustawy DH2¹⁴ (na przykład przepisów bezwzględnie obowiązujących zawartych w kodeksie cywilnym lub handlowym).

46. W przypadku tych drugich postępowań – wynikające o ile rozumiem z § 239/A starego kodeksu cywilnego (obowiązującego do 15 marca 2014 r.) i § 6:108 nowego kodeksu cywilnego (obowiązującego od 16 marca 2014 r.) – odnośne wymogi proceduralne nie muszą być spełnione, aby powództwo było dopuszczalne (czy też aby postępowanie mogło być kontynuowane w dniu wejścia w życie nowych przepisów). Można zatem bez obaw stwierdzić, że wymogi te zobowiązują powoda do podjęcia dodatkowego wysiłku wiążącego się z określeniem szczegółów jego roszczeń.

47. Jednakże nie oznacza to, że kryterium równoważności nie jest spełnione. W istocie moim zdaniem błędem byłoby badanie odnośnych wymogów proceduralnych w oderwaniu od właściwego kontekstu, tak jak wydaje się to robić sąd krajowy.

48. Trybunał stwierdził, że przy badaniu, czy dany przepis proceduralny prawa krajowego jest mniej korzystny niż w przypadku podobnych spraw o charakterze krajowym, należy w każdym przypadku uwzględnić miejsce tego przepisu w systematyce całego postępowania, przebieg odnośnego postępowania oraz szczególne cechy, jakie wykazuje ono przed różnymi instancjami krajowymi¹⁵.

49. Podkreślam, że procedury sądowe ustanowione w odnośnych przepisach krajowych, ujęte w całości, różnią się od procedur przewidzianych w porównywalnych sytuacjach. Ustawodawca węgierski nie tylko wprowadził nowe (prawdopodobnie bardziej surowe) wymogi dopuszczalności względem konsumentów, którzy chcą mieć dostęp do „zwykłych” postępowań sądowych, lecz wymogi te zostały wprowadzone w celu zapewnienia dostępu do nowych i innych postępowań sądowych, które w dziedzinach regulowanych tymi przepisami zastępują zwykłe procedury.

50. Oznacza to, że ocena równoważności odnośnych przepisów krajowych musi uwzględniać cel i główne cechy nowych procedur w porównaniu do podobnych postępowań krajowych¹⁶. Prawidłowe podejście, jakie należy przyjąć w niniejszej sprawie, będzie polegało na zbadaniu, czy nowe procedury (których jeden z aspektów stanowią rozważane wymogi proceduralne) *rozpatrywane jako całość*¹⁷ zapewniają konsumentom równie skuteczną, praktyczną i terminową ochronę praw opartych na dyrektywie 93/13 jak ta przyznana przez zwykłe przepisy proceduralne.

51. Z uwagi na kontekst, w jakim przepisy te zostały wprowadzone, nowe procedury wydają mi się zapewniać wręcz *bardziej* skuteczną ochronę praw przyznanych konsumentom na mocy dyrektywy 93/13 niż ochrona wynikająca ze zwykłych przepisów proceduralnych. Jest tak dlatego, że – jak zostanie wykazane poniżej – te nowe przepisy połączyły procedury, które konsumenci i instytucje kredytowe w zwykłym trybie musieli przejść w celu zmiany lub stwierdzenia nieważności umowy

14 Porównaj opinia rzecznika generalnego P. Légera w sprawie Levez, C-326/96, EU:C:1998:220, pkt 62, 69.

15 Zobacz wyrok z dnia 1 grudnia 1998 r., Levez, C-326/96, EU:C:1998:577, pkt 44. Zobacz również wyrok z dnia 5 grudnia 2013 r., Asociación de Consumidores Independientes de Castilla y León (C-413/12, EU:C:2013:800, pkt 34 i przytoczone tam orzecznictwo).

16 Zobacz podobnie wyrok z dnia 1 grudnia 1998 r., Levez, C-326/96, EU:C:1998:577, pkt 43.

17 Zobacz podobnie opinia rzecznik generalnej J. Kokott w sprawie Margarit Panicello, C-503/15, EU:C:2016:696, pkt 135.

kredytu, w ten sposób przyspieszając rozstrzygnięcie sporu pomiędzy nimi i obniżając jego koszty. W istocie sama zmiana lub stwierdzenie nieważności umowy kredytu zazwyczaj nie wystarcza dla rozstrzygnięcia sporu pomiędzy konsumentem a instytucją kredytową (jak wynika to choćby z wyroku Kásler¹⁸).

52. Jak już wspomniałem, niniejsza sprawa wynikła z jednej z wielu umów o kredyt konsumencki denominowanych w walucie obcej, jakie w ostatnich latach zostały zawarte na Węgrzech, które następnie przełożyły się na dużą liczbę powództw wniesionych przed sądy krajowe. Umowy te często zawierały pewne nieuczciwe warunki. Ustawodawca węgierski, opierając się na zasadach określonych przez Kúria (sąd najwyższy) w wyroku z dnia 16 czerwca 2014 r.¹⁹, który z kolei czerpał odpowiednie wnioski z wyroku Trybunału w sprawie Kásler²⁰, miał na celu rozwiązanie tej sytuacji na przyszłość poprzez przyjęcie ustaw DH1, DH2 i DH3. Instrument przyjęty w tym celu miał dać konsumentom będącym w tej sytuacji łatwiejszy i szybszy sposób sądowego dochodzenia przysługujących im praw, przy jednoczesnym poszanowaniu prawa zainteresowanych instytucji kredytowych do obrony.

53. Nieuczciwy charakter pewnych postanowień umownych (które podlegały badaniu przez Trybunał w sprawie Kásler) albo został zatem stwierdzony przez prawo, albo przepisy zakładały, że postanowienia te są nieuczciwe, i umowy kredytu denominowane w walutach obcych zostały przekształcone na umowy denominowane w forintach węgierskich. Zostały wprowadzone także specjalne procedury w celu określenia prawnych i finansowych skutków wynikających z częściowej lub całkowitej nieważności umów. W tym celu ustawodawca połączył w jedną procedurę dwie niezależne procedury, które konsumenci i instytucje kredytowe w zwykłym trybie musieli przejść: pierwsza procedura dotyczyła zarzucanego nieuczciwego charakteru warunków umownych i wynikającego z tego skutku polegającego na częściowej lub całkowitej nieważności umowy, natomiast druga procedura dotyczyła finansowych konsekwencji stwierdzenia częściowej lub całkowitej nieważności umowy.

54. Wydaje się, że rząd węgierski ma dużo racji, gdy wskazuje, że wskutek połączenia dwóch powyżej opisanych procedur w jedną, w której ocena pewnych aspektów sporu (nieuczciwy charakter pewnych postanowień umownych) nie jest pozostawiona sądowi, lecz jest określona przepisami, a ustalenie skutków prawnych rozstrzygnięcia sądu jest ułatwione (poprzez wymóg wyjaśnienia przez powoda jego roszczeń) – ochrona praw, jakie zainteresowani konsumenci wywodzą z dyrektywy 93/13, jest w sytuacjach objętych nowymi przepisami, prawdopodobnie bardziej skuteczna niż wynikająca ze zwykłych przepisów. Bardziej ogólnie, nowe procedury wydają się zwiększać pewność prawa zarówno po stronie konsumentów, jak i instytucji kredytowych, a także w miarę możliwości unikać skomplikowanych i długich postępowań, które mogłyby przeciążyć system sądowy i prowadzić do niejednolitości orzecznictwa.

55. Aby nowe procedury osiągnęły swój (uzasadniony) cel, konieczne wydaje się wymaganie od powoda, aby dokonał dodatkowego wysiłku celem wyjaśnienia swych roszczeń przed sądem krajowym w odniesieniu do ewentualnej nieważności umowy oraz wynikających z niej prawnych i finansowych skutków. Ma to tym większe znaczenie, jeśli wziąć pod uwagę, że ten dodatkowy wysiłek wiążący się z wyjaśnieniami ma zostać podjęty już po dostosowaniu umowy do nowych przepisów. Zatem nowe wymogi wydają się być nieodłącznie związane z konkretnym systemem ochrony sądowej wprowadzonym przez odnośne przepisy krajowe²¹. System ten w świetle okoliczności omawianych spraw w istocie wydaje się bardziej korzystny niż ten mający zastosowanie w przypadku podobnych spraw o charakterze krajowym.

18 Wyrok z dnia 30 kwietnia 2014 r., Kásler i Káslerné Rábai (C-26/13, EU:C:2014:282).

19 Zobacz przypis 5 powyżej.

20 Wyrok z dnia 30 kwietnia 2014 r., Kásler i Káslerné Rábai (C-26/13, EU:C:2014:282).

21 Porównaj opinia rzecznik generalnej J. Kokott w sprawach połączonych Alassini i in., od C-317/08 do C-320/08, EU:C:2009:720, pkt 44.

56. Z tych powodów wyrażam opinię, że przepisy krajowe rozpatrywane w postępowaniu głównym są zgodne z zasadą równowagi.

b) Zasada skuteczności

57. Pozostaje zatem ustalić, czy odnośne wymogi proceduralne są także zgodne z zasadą skuteczności.

58. Z powyżej przedstawionych rozważań wydaje się wynikać, że tak jest. Wyjaśniłem już, że odnośne przepisy krajowe wprowadzają procedury, które w świetle okoliczności sprawy mogą prawdopodobnie pozwolić na prostsze, szybsze i tańsze rozstrzygnięcie sporów pomiędzy konsumentami a instytucjami kredytowymi.

59. W każdym razie trudno mi uzmysłowić sobie, w jaki sposób dwa pierwsze wymogi wymienione w pkt 42 powyżej miałyby uniemożliwić lub nadmiernie utrudniać konsumentom, których dotyczą nowe przepisy, korzystanie z uprawnień przyznanych dyrektywą 93/13. Wysiłek, jakiego wymaga się od konsumenta, aby z jednej strony zwrócił się do sądu o zastosowanie skutków prawnych związanych z (całkowitą lub częściową) nieważnością umowy, oraz z drugiej strony, zwrócił się do sądu, aby ten zastosował, wśród skutków prawnych nieważności, skutek polegający na orzeczeniu, że umowa jest ważna lub wywołuje skutki do dnia wydania orzeczenia, wydaje się raczej niewygórowany. W mojej opinii wymogi te służą temu, aby konsumenci sformułowali swoje żądania przed sądem w sposób bardziej jasny i bezpośredni.

60. Poza wszystkim wydaje się, że niezależnie od przepisów znajdujących zastosowanie w sprawie konsument znajdujący się w takiej sytuacji jak Z. Sziber prędzej czy później w toku postępowania będzie musiał przedstawić sądowi swój pogląd na skutki prawne i finansowe wynikające z częściowej bądź całkowitej nieważności umowy kredytu.

61. Te same względy będą miały odpowiednie zastosowanie w odniesieniu do trzeciego wymogu wymienionego w pkt 42 powyżej. Zgodnie z tym wymogiem konsumenci zobowiązani są przedstawić „wyraźne” i „wyrażone liczbowo” żądanie²². Innymi słowy, konsumenci muszą jedynie wskazać, jaką kwotę uważają za nadpłaconą, i uczynić to w sposób wyraźny.

62. Nie wydaje mi się to być szczególnie obciążającym zadaniem dla powodów, tym bardziej że mogą oni odwołać się do szczegółowego rozliczenia rachunków, które zgodnie z odnośnymi przepisami krajowymi instytucja kredytowa zobowiązana jest przesłać wszystkim zainteresowanym konsumentom. Logiczne wydaje się, że jeżeli konsument uważa, że przysługują mu roszczenia przekraczające te wynikające z rozliczenia rachunków, które otrzymał i zaakceptował (lub które zostało uznane za ostateczne przez sąd krajowy), to wymaga się od niego przedstawienia dokumentu, wyjaśnienia stanowiska i określenia liczbowego nowych roszczeń.

63. W świetle powyższych rozważań nie widzę w aktach sprawy żadnego argumentu, który pozwalałby przyjąć, że nowe wymogi mogą w ogólności uniemożliwić lub znacznie utrudnić konsumentom korzystanie z praw przyznanych im dyrektywą 93/13 w dziedzinie objętej odnośnymi przepisami krajowymi.

64. Rzeczywiście nie można wykluczyć, że w określonych przypadkach nowe wymogi będą miały niekorzystne konsekwencje dla konsumentów pragnących wytoczyć postępowanie dotyczące warunków, które uważają za nieuczciwe, zawartych w umowach objętych zakresem odnośnych przepisów krajowych, lecz nieuznanych zgodnie z tymi przepisami za nieważne. Może tak być w istocie w przypadku Z. Szibera: zgodnie z nowymi przepisami brak działania z jego strony może

²² Jak wyjaśnili podczas rozprawy rząd węgierski i ERSTE Bank, szczegółowe zasady dotyczące rozliczania rachunków ustanowione w odnośnych przepisach krajowych odnoszą się wyłącznie do instytucji kredytowych, a nie do konsumentów.

spowodować oddalenie powództwa, podczas gdy na podstawie zwykłych przepisów postępowanie byłoby kontynuowane. Jednakże okoliczność, że niektórzy konsumenci, ze względu na swoją bierność czy też brak aktywności, mogą uznać nowe procedury za niekorzystne, nie oznacza, że zasada skuteczności nie jest przestrzegana. W istocie, zgodnie z utrwalonym orzecznictwem Trybunału, konieczność poszanowania zasady skuteczności nie może sięgać tak dalece, by w pełni zastępować całkowitą bierność zainteresowanego konsumenta²³.

65. Trybunał stwierdził także, że przepisy, które są racjonalnie uzasadnione zasadami takimi jak pewność prawna lub właściwe prowadzenie postępowania, nie naruszają zasady skuteczności nawet wtedy, gdy ich naruszenie może prowadzić do odrzucenia, w całości lub w części, wniesionego powództwa²⁴. Podobnie Trybunał orzekł, że fakt wprowadzenia przepisami krajowymi dodatkowych etapów w dostępie do sądów krajowych w pewnych określonych okolicznościach niekoniecznie wpływa na skuteczną ochronę sądową praw jednostki. W szczególności jest tak w sytuacji, gdy wprowadzone ograniczenia mają rzeczywiście na celu osiągnięcie celów pozostających w interesie ogólnym i nie są nieproporcjonalne w stosunku do tych celów²⁵.

66. Wyrażam zatem pogląd, że w niniejszej sprawie spełnione jest również kryterium skuteczności.

67. Proponuję zatem, aby Trybunał na pierwsze i drugie pytanie udzielił odpowiedzi, że zgodnie z prawidłową wykładnią art. 7 ust. 1 dyrektywy 93/13 nie stoi on na przeszkodzie ustawodawstwu krajowemu wprowadzającemu wymogi takie jak zawarte w § 37 ustawy DH2 dla powództw wnoszonych przez konsumentów, którzy w określonym czasie zawarli umowy kredytu zawierające nieuczciwe warunki umowne.

2. W przedmiocie pytania trzeciego

68. W pytaniu trzecim i ostatnim sąd odsyłający zwraca się o wyjaśnienie, czy przepisy dyrektywy 93/13 znajdują także zastosowanie do sytuacji, w których nie istnieje element transgraniczny. W tym kontekście sąd odsyłający pyta, czy w sytuacji takiej jak w postępowaniu głównym ten element transgraniczny może mieć swój wyraz w fakcie, że umowa kredytu była denominowana w walucie obcej.

69. Wydaje się, że pytanie to oparte jest na nieprawidłowym rozumieniu orzecznictwa Trybunału przytoczonego w odesłaniu prejudycjalnym.

70. Ugruntowaną zasadą prawa Unii jest, że przepisy traktatu dotyczące praw podstawowych nie znajdują zastosowania do „sytuacji o charakterze wyłącznie wewnętrznym”²⁶. Jednakże niniejsza sprawa nie dotyczy przepisów traktatu o prawach podstawowych, lecz ustawodawstwa Unii harmonizującego konkretną dziedzinę prawa w państwach członkowskich. Zatem przepisy zawarte w ustawodawstwie Unii mają zastosowanie niezależnie od sytuacji o charakterze wyłącznie wewnętrznym będącej przedmiotem postępowania głównego. Fakt, że rozważane umowy kredytu były denominowane w walucie obcej, nie ma zatem znaczenia dla stosowania przepisów dyrektywy 93/13.

23 Wyrok z dnia 1 października 2015 r., ERSTE Bank Hungary, C-32/14, EU:C:2015:637, pkt 62, 63 i przytoczone tam orzecznictwo.

24 Zobacz podobnie wyrok z dnia 1 grudnia 1998 r., Levez, C-326/96, EU:C:1998:577, pkt 19, 33 i przytoczone tam orzecznictwo.

25 Zobacz podobnie wyrok z dnia 18 marca 2010 r., Alassini i in., od C-317/08 do C-320/08, EU:C:2010:146, pkt 61–66. W tym względzie należy mieć na uwadze, że istnieje oczywisty związek pomiędzy zasadą skuteczności a prawem podstawowym do skutecznej ochrony sądowej: zob. m.in. opinia rzecznik generalnej J. Kokott w sprawach połączonych Alassini i in., od C-317/08 do C-320/08, EU:C:2009:720, pkt 42; opinia rzecznika generalnego N. Jääskinen w sprawie Liivimaa Lihaveis, C-562/12, EU:C:2014:155, pkt 47.

26 Zobacz podobnie wyrok z dnia 15 listopada 2016 r., Ullens de Schooten, C-268/15, EU:C:2016:874, pkt 47 i przytoczone tam orzecznictwo. Zobacz także moja opinia w sprawach połączonych Venturini i in. (od C-159/12 do C-161/12, EU:C:2013:529), pkt 26–28.

71. W świetle powyższych rozważań proponuję, aby Trybunał udzielił na pytanie trzecie odpowiedzi, że przepisy dyrektywy 93/13 mają zastosowanie także w sytuacjach niemających charakteru transgranicznego.

IV. Podsumowanie

72. Podsumowując, proponuję, aby Trybunał stwierdził, że wniosek o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym złożony przez Fővárosi Törvényszék (sąd stołeczny w Budapeszcie, Węgry) jest niedopuszczalny.

73. Ewentualnie proponuję, aby Trybunał na pytania prejudycjalne udzielił następującej odpowiedzi:

- artykuł 7 ust. 1 dyrektywy Rady 93/13/EWG z dnia 5 kwietnia 1993 r. w sprawie nieuczciwych warunków w umowach konsumenckich nie stoi na przeszkodzie ustawodawstwu krajowemu wprowadzającemu wymogi takie jak wymogi zawarte w § 37 ustawy XL z 2014 r. dla powództw wnoszonych przez konsumentów, którzy w określonym czasie zawarli umowy kredytu zawierające nieuczciwe warunki umowne;
- przepisy dyrektywy 93/13 mają zastosowanie także w sytuacjach niemających charakteru transgranicznego.